

(Манфаатли никох)

Манфаатли никохларнинг кўпинча охири вой бўлади: бир томоннинг иккинчи томонга хиёнат қилиши ёки кўзланган бойликнинг кутилмаганда елга совурилиши ёки саратонда ёгган қордай мусибатлар ҳаммасини барбод қилиб мухаббат моратини йикитади.

Аммо баъзан манфаатли никохлар ҳам яхши марраларга етиб бориши мумкин экан?

Бунда томонларнинг тарбияли бўлиши, художўйлиги ҳам муҳим аҳамият касб этса керак; деб ўйлайман.

Буюк Британиянинг Бош Вазири Маргарет Тэтчернинг никохи аслида манфаатли никох эди, аммо ўзидан ўн ёш катта бўлган эри Дэннис Тэтчер билан ёмон яшамади. Маргарет кунлардар бир кун журналистларга интервью бераркан, бу никохни «хафталар; ойлар ва йиллар оралаб ўтган олтин ришта» деб атади.

МАРГАРЕТИНГ БОЛАЛИК ВА КИЗЛИК ЙИЛЛАРИ

Маргаретнинг кизлик фамилияси Робертс бўлиб, бақоллик дўконининг соҳиби Элфрид Роберт ва чевар-тикувчи Беатрис оиласида Линконшир графлигининг Грэнтем деган кичик бир шаҳрида 1925 йилда оламга келган эди. Маргарет тугилганда опаси Мюриал тўрт ёшда эди. Отаси асосан тижорат билан машғул бўлса-да, маҳаллий кенга ишларига ҳам фаол қатнашар, шаҳар ҳокимининг ўринбосарларидан бири; кейинчалик шаҳар ҳокими бўлган эди.

Робертслар бокколия дўконининг иккинчи қаватида жуда қамтарона ҳаёт кечирардилар: хонадоннинг ваннаси, иссиқ суви йўқ, ҳатто туалетлари ҳам ҳовлида эди.

—Бизга болаликдан художўйликка қандай аҳамият берсак, озодаликка ҳам шундай аҳамият беришимиз кераклиги сингдирилар эди, — деб хотирлайди Маргарет. — Мен уйимизнинг полини ялтирагунча тозалаб артар эдим. Хар гал бозор қуни дадам, ойим — ҳаммамиз қатъий тартиб билан маҳалла черковимиига ибодат қилишга борардик... Отам ҳам, онам ҳам кичкиналимиздан бошлаб инсонлик бурчига қаттиқ риоя қилишни ўргатишарди. Черковга нисбатан, қўшниларга нисбатан; бурчдорлик туйғусини сингдиришар, онгли қадам босишимизга эътибор қаратишарди. Кичкина бир шаҳарда қамтарона уйда ҳалол меҳнат билан яшаганим; кейинчалик Бош Вазирликка сайланаётганимда галаба қилишимга ёрдам берди.

Чиндан ҳам Маргаретнинг қамтар-қамсуқум; иродали бўлиб тарбияланишида отасининг таъсири жуда катта бўлган эди? Маргарет отасининг айтганларига садоқат билан; қаттиқ риоя қиларди? Отаси Маргаретнинг ҳаражатлари учун ҳафтасига икки пенс (инглизларнинг энг майда пули) ажратарди, аммо Маргарет буни оз, демас, отасининг чизигида юрарди. Дўстларинг нима қилса, эргашма, уларни ўзинга эргаштир, дерди отаси Элфрид. Ўқитувчиларининг хотирлашича; Маргарет намунали ўқувчи бўлган, уй

вазифаларини кунт билан адо этаркан. Инобатга олса бўладиган бир воқеа: Маргарет тўққиз яшарлигида бадий ўқиш бўйича мусобақада ютиб чиққан эди. Ўқитувчилардан бири «бир омадинг клиб колди-да», деса, «Омад? Канака омад? Мен хакли равишда ютим!» деган экан.

Отаси шахар хокими бўлгани учун унинг ошналари уларникида йигилишар ва дунё муаммолари хақида бахслашишар эди. Ўн ёшли Маргарет ўртоқлари билан ўйнагани кетмай, сафдошларнинг бахсларини тинглаб ўтирар ва парламентга ўз номзодини қўяётган кишиларнинг турли хужжатларини тегишли жойларга элиб берарди. Улфатларнинг алоқачиси бўлиб хизмат киларди. Мактабни битириш арафасида Маргарет бир артистликка кизикди. Аммо отасининг назарида актёрлик енгилтак машгулот эди. «Келажакнинг режасини тузаётганингда, канчалик оғир бўлмасин, ўзингга муносиб тўғри йўлдан бошқасига алаҳсимаслик зарур экан», дейди кейинчалик Маргарет. Маргарет Оксфорд ниверситетининг кимё куллийетини битказишга аҳд килади. Аммо бунинг учун у лотин тилини ўрганиши керак эди. Отаси лотинчани ўрганишига зарур бўлган пулни беради? Маргарет лотинчадан ҳам аъло баҳо олиб; Оксфорд университетига киради. Бу — Элфриднинг кизига сўнгги ёрдами эди. Бундан бу ёғига Маргарет ҳаёт тўлкинлари бўйлаб ўзи мустакил сузиб кетади. У йилларда университетга кизлар кўп ҳам киравермас эди.

Айниқса; Маргаретлар оиласи мансуб бўлган камтар ижтимоий табакалардан ҳеч ким йўқ эди. Маргарет талабалик йилларидан бошлаб у йилларда у қадар обрўи бўлмаган Консерваторлар фиркасининг ишларида фаол катнаша бошлади.

1946 йилда Маргарет Робертс университетни битказди ва озик-овкат технологияси соҳасида тадқиқотчи-кимёгар бўлиб ишлай бошлади. Кейин Консерваторлар фиркаси Кент графлигидаги Дартфорд шахридан парламент сайловларига унинг номзодини илгари сурди. 1948 йилнинг бу окшоми Маргарет ҳаётида икки томондан жуда муҳим бир кун бўлди. Сайловга унинг номзоди қўйилгандан кейин Дэннис Тэтчер деган бир бизнесмен ўз машинасида уни уйига кузатиб қўйди.

МАРГАРЕТНИНГ ОИЛАВИЙ ҲАЁТИ

Маргарет ишбилармон бўлиб улгайгани учун; муҳаббати кимйеси ҳам шунақа бўлди. Бўй етиб келишган киз бўлганда ҳам у ўз ошқларининг кимлигига, уларнинг синфий даражаси ва бой-камбағаллигига қараб муомала киларди. Энг олдин унга бир фермер — оддий кишлок йигити парвона бўлганди. У Маргаретга одам юборганда совчиларга йўлакдаёқ жавоб тегди. Шухратпараст Маргарет келгусид кишлокда яшамокчи эмасди... Фермер йигит кейинрок унинг опаси Мюриалга уйланди.

Мактабни битириш арафасида Маргарет бир графнинг ўғлини яхши кўриб қолганди. Аммо йигитнинг онаси бунган, худди Маргаретнинг ўзидай қаршилиқ кўрсатди. Бокколнинг кизи бокколга тегаверсин, у ўғлимнинг тенги эмас, деб уни ўғлига яқинлаштирмади. Шунинг учун Маргарет университетга кирганда севги савдолари билан ўралашмай, ўзини бутунлай илм эгаллашга ва смёсий фаолиятга бағишлаган эди. Йигит-кизлар билан кўпда яқинлашмас, улар орасида битта ҳам яқин дўсти йўқ эди?

Бунинг устига моддий таъминоти ҳам ночор ахволда, факат стиепндияга яшар, хатто баъзида бир бурда нону битта тухум билан каноатланарди.

Университетни тугатиб, ишга келган жойида ҳам одамларга кўшилиб кетмади?

Кимёгар-технолог бўлиб ишласа ҳам; хаёли бошка ёкда эди. Шунинг учун ҳамкасблари уни ёктиришмас, оркасидан Герцогиня Хоним деб аташарди. Консерваторлар фиркаси парламентга унинг номзодини кўйган ўша кутлуг куни Маргарет, Дэннис Тэтчер билан танишди. Дэннис ўзининг хашаматли «йўлбарс»ида Маргаретни кузатиб кўйди...

Олдинида Дэннис унда у кадар яхши таассурот колдиргани йўк. Шундай бўлса ҳам йигитнинг хушомадларини кайтариб ташламади. Ичида: «У ахир турли бўёклар ва кимёвий махсулотлар ишлаб чиқарса, мен кимёгар бўлсам, тагин менга нима керак?» деб ўйлади. Бунинг устига устак икковларининг сиёсий карашлари ҳам бир хил — икковлари ҳам Консерваторлар фиркасининг тарафдори эдилар. Дэннис икковларининг умумий манфаатлари уларни никоҳ билан боғланишга олиб келди — ўз интервьюларининг бирида Бош Вазир Тэтчер никоҳлари манфаат устида қурилганини тан олганди. Маргарет факат бир нарсадан хижолат бўларди. Йўк, Дэнниснинг ўзидан ўн ёш катталигидан эмас... Маргарет, юкорида айтганимиздай, диний тарбия кўрган, уларнинг динида исломдаги каби кўш хотинлиликка йўл кўйилмас, Дэнниснинг эса хотини бор эди. Улар бекитикча никоҳ шартномаси туздилар — буни Маргаретнинг ота-онасга ва бўлгувси фарзандларига билдирмадилар. Бу тарих анча кейин — Маргарет Тэтчер Бош Вазир бўлганидан сўнг очилди — журналистлар махфийлаштирилган хужжатларни кавлаштириб топдилар: Дэнниснинг илк хотинининг исми ҳам Маргарет экан. Уларнинг никоҳланиш тўйи 1951 йил 13 декабрда бўлиб ўтди. Маросимда куёвнинг онаси ва онаси катнашди. Улар Маргаретни рўдаподай узун кўк никоҳ либосида кўриб, хафсалалари пир бўлди.

Модомики уйланаркан, бундан тузукрогини топса ҳам бўларди-ку, деб Дэннисга ачинишди. Аммо Дэннис ҳам, Маргарет ҳам бундай деб ўйлашмасди. Дэннис факат ишхона ишларини катта йўлга олиб чиқишни эмас, оилани бошқаришни ҳам хотини зиммасига юклади. Маргарет эса, хаётининг мазмуни бўлган сиёсатга берилиш учун оёк остидаги заминини мустахкамлаб олди. Дэннис Маргаретни «хўжайин», «бошлик» деб чақирар, ўзини унга қарам қилиб кўрсатиб, ўзи емаюл ялло қилиб юрарди. У хотинига ўхшаган одамови эмас, қиримли ва дилкаш эди. Факат бир томони катта муаммо эди — у ичкиликни яхши кўрарди, хатто, тантанали йигинларда ҳам каттик ичиб олиб, қайфи ошиб қолар, ҳамма нарсани миридан қиримли билишни истайдиган қира-қандон журналистлар уни шу ахволда суратга олиб, матбуот орқали ҳамма ёкка кўз-кўз қилишгани Маргаретни жуда безовта қилар эди. Шунинг учун Маргарет эридан журналистларга интервью бермасликни талаб қилар, журналистлар эса, аксига олиб уни яхши кўришарди. Хатто у ҳақда ҳажвий пьеса ҳам ёзгандилар.

Комедиянинг мазмуни эса мана бундай эди: Тэтчер баъзи бир пайтлар кабинет мажлисини ўзининг шаҳар ташқарисидаги резиденциясида ўтказаркан. Катта хоналарнинг бирида Буюк Британиянинг энг катта амалдорлари йигилишиб, йирик умуминсоний масалаларни муҳокама қилишаётган бир пайтда катта деразадан Дэнниснинг бега-бепарво гольф ўйнаётгани кўриниб турарди. Хатто Маргаретни тўлғок тутганда ҳам Дэннис ўзини кўрстаган эди. Тўлғок мўлжалдан етти ҳафта бурун тутган, бу пайтда бепарво Дэннис крикет бўйича чемпионатда юрган эди. Бечора Маргарет бир ўзи амаллаб тугруқхонага етиб олган ва эгиз — бир қиз, бир ўғил туккан эди. Ўғилни Марк деб, қизни Кэрол деб атадилар. Қиз улгайганда эрга тегиб,

Австралияга, ўгил уйланиб Америкага кетдилар.

МАРГАРЕТ ТЭТЧЕР — СИЁСИЙ РАХБАР

(Ташки ва ички фаолиятига оид айрим чизгилар)

Хукмдорлар ҳокимият тепасига гуруллаб келадилар, аммо кетишди... кетиш уларининг ихтиёрида белмайди: ё шафкатсиз ўлим уларни ўз қомига тортади, ё вақти соатлари келиб, тахтдан кулашга мажбур бўладилар. Шундайлиги билсалар ҳам, улар яна бир кун бўлса-да, тахтда ўтиргилари келади. «Мансабнинг нони ширин!» деган эди бир вақт бир ҳоким.

Буюк Британиянинг Бош Вазири Маргарет Тэтчер 1979,. 1983 ва 1987 йилги сайловларда галаба қозониб, бу лавозимда 1979 йилдан 1990 йилнинг охиригача ишлади. Бу постда шунчалик узок ишлаш асрлар давомида ҳеч қимга насиб этмаган эди. Фақат Ливерпул графигина бу вазифада Тэтчердан ортиқроқ хизмат қилган, яъни 1812 йилдан 1827 йилгача Бош Вазир бўлган эди. Маргарет Тэтчерга иккинчи ўринни эгаллашдай шараф насиб этган бўлса ҳам, ҳали истеъфога чиққиси йўқ эди. Аммо Консерваторлар партияси етакчилиқни Тони Блейрга топширгандан кейин, Тэтчер истеъфога чиқди.

Миразиз АЪЗАМ